

Davor Dundara, Šareni mrak, ur. Marina Tkalčić i Suzana Marjanić, MMSU, Rijeka, 2019. 228 str.

Monografija, knjiga umjetnika posvećena riječkom multimedijalnom umjetniku Davoru Dundari, jedinstvenoj umjetničkoj pojavi čije se performersko djelovanje aktiviralo i intenziviralo u 2000.-ima prvi je prikaz i dokumentacija cjelokupnog njegova dosadašnjeg stvaralaštva koje objedinjuje likovni izričaj širokog zahvata od slikarstva, fotografije i kiparstva do lutkarstva, maske i kostimografije, te poetske zapise, glazbeno i performersko djelovanje. Njegov umjetnički proces u mnogome poprma obilježja *totalne umjetnosti*, a kontinuirano *inzistiranje* na nakaznom i čudovišnom dovodi do vrlo specifične *estetske dijagnoze*, koju uspostavlja Suzana Marjanić, kourednica ovog izdanja, istaknuvši kako nijedan naš umjetnik na takav poseban način ne provodi kostimografsku inverziju i transgresiju antropomorfnoga u posthumano postajanje čudovišnim.

Dundarini radovi, obilježeni brutalizmom i estetikom ružnoće, oku i drugim čulima nisu odveć ugodni, često su na prvu i odbojni, moguće i šokantni, no vrlo jasno iskazuju ključnu ideju kako značaj svake kulture možemo odrediti na temelju čudovišta koje proizvodi, jer je tijelo čudovišta, simulakruma svih naših strahova, ujedno i tijelo kulture. Oko te se ideje oblikuje sedam stručnih tekstova objavljenih u ovoj monografiji, u kojima autori/ce Dundarinu stvaralaštvu prilaze iz više interpretativnih polazišta. Marina Tkalčić usredotočit će se upravo na taj ključni koncept čudovišnog u ovoj umjetnosti, u kojem, kako piše, u zastrašujućem i odvratnom tijelu čudovišta svoje mjesto nalazi sve ono što se u nekom društvu smatra bolesnim, nastranim i lošim, ono Drugo koje je zbog svoje neprihvatljivosti gurnuto na margine društva, a na što smo osobito osjetljivi u fobičnim sredinama poput naše. Dundarino pomicanje vlastitih kreacija i izvedbe do ruba estetske podnošljivosti, te metoda rada kojom izbjegava strukturiranost i podliježe slobodnom asocijativnom procesu u kojem se gomila *sav civilizacijski otpad* dovode do skulptura i izvedbi koje se poigravaju sa skrivenim dijelom našeg sebstva, stvarajući vizije nesusjesnog, arhetipskog svijeta. Takav pristup ruši barijere prividnog reda i sustava vrijednosti zapadnjačkog (kapitalističkog) društva, te straši prelaskom granica koji nas podsjeća na to da zapravo ne znamo tko smo. Nadrealni likovi puni crnila, tjeskobe i deformacija rezultiraju umjetnošću koja se doživljava morbidnom i nerijetko su na granici podnošljivog, no, kako će naglasiti Andrej Zbašnik, nju istodobno obilježava

nešto iskonsko, elementarno i svježje, kao i izvorna likovnost proizašla iz duboke kreativne imaginacije, a upravo će ta obilježja Dunderu približiti *iskrenosti* ritualnog pražnjenja i transformaciji energije prkosa koja se najviše očituje u praksama tijela, odnosno performansima u kojima se kroz osobit način kostimiranja i maskiranja pretvara u nešto nalik mitološkom biću.

Branko Cerovac pozornost usredotočuje na skandal, ekshibiciju i *estetski teror* kao pravo iskušenje i pokoru za *gospodu od ukusa*, odnosno na burlesknu i grotesknu prirodu Dunderinih performansa, kojima razara sve gnoseologijske i moralističke klišeje i *konvencije o kalokagatia suvremenog homo sapiensa*, a u, kako piše, užasu pred nemogućnošću percepcije i sintetizacije beskonačnosti, te želi da se raskrsti s ograničenjima tijela/lika/duha nalazi i motiv za često korištenje opasnih i riskantnih postupaka, sredstava i materijala pri izvedbama. Dok Xena L. Župančić uočava umjetnikovu fizičku gestu čučanja te ju kroz etimološka tumačenja umjetnikova imena dovodi u vezu sa žabljom perspektivom koju postavlja kao *nultu točku*, početnu poziciju u kreiranju *Fabrice Monstrorum*, Krešo Kovačiček u svom se memoarskom tekstu prisjeća kako je na FONAI-2003. godine organizirao prvu Dunderinu izložbu, koja je tada još nepoznatom umjetniku priskrbila status neočekivane senzacije. Nagli uspjeh radikalnih umjetničkih poteza nije nepoznanica kod riječke publike, što će istaći i Branko Cerovac, koji *art-boarding-breakera* Dunderu u svome tekstu kontekstualizira unutar tradicije na riječkoj sceni kakva se razvijala od kasnih 1970-ih, prepoznajući u umjetnikovim anarhoidnim postupcima i karnevalizaciji *birane sastojke s raskošne trpeze* ekstremnih protagonista domaće, ali i inozemne scene.

Jedan od važnih aspekata Dunderine umjetnosti svakako je i prekoračenje granica iz umjetničke realnosti u životnu svakodnevicu s jedne, ali i u virtualnu realnost s druge strane. Suzana Marjanić istaknut će upravo njegovu umjetničku posvećenost svakodnevnome koja se ostvaruje i u radu na ulici (kao animatora za djecu i žive skulpture), ali, što je još zanimljivije i u životnome prostoru koji funkcionira kao *stambeno-izložbena ambijentalna metamorfoza* koju autorica u opisu uspoređuje s Platonovom pećinom. Stan kao asamblaj, otvoren za javnost koja želi spoznati istinu van nametnute *istine*, pritom slijedi i tradiciju kakvu su u našem kontekstu zacrtali Antonio G. Lauer (Tomislav Gotovac) ili Vladimir Dodig Trokut. Posthumanističko prelaženje granice na jednoj se razini stvaralaštva očituje i kroz kreiranje virtualnog identiteta, na koji upućuje Cerovac, odnosno na umjetnikovu aktivnost na društvenoj mreži *Facebook*, odakle se

svojim tekstovima i materijalima javlja s uz ime pridodanim pseudonimom Gomalj Hogolj.

Uz ova teorijska tumačenja važan segment monografije čine umjetnikove autointrepretacije vlastitih performansa i *fotosessiona* u prvom dijelu knjige, vrijedan doprinos u kontekstu suvremene autoetnografije. Fotografsku dokumentaciju u kolažiranom formatu tako prate umjetnikovi opisi performansa, konteksta njihova nastanka i osobne motivacije, koji svojim hibridnim poetsko-dokumentarnim stilom izmiču *pukoj* faktografiji i funkcioniraju i kao umjetnički intonirani tekstovi. Pored prikaza njegovih umjetničkih performansa na kojima je svojevrsan naglasak ove monografije, u drugom dijelu knjige naći će se i bogat fotopregled Dundarinih likovnih radova nastalih u razdoblju od 1995. do 2019. godine. Monografiju zatvaraju završni biografski tekstovi samog umjetnika, kao i detaljna kronologija performansa i glazbeno-scenskih akcija.

Osim pažljivog i promišljenog pristupa konceptu monografije koja je tiskana na hrvatskom i engleskom jeziku, kvaliteti izdanja svakako doprinosi i dojmljiv dizajn. Slijedeći ideju šarenog mraka grafičko oblikovanje potpisuju Marino Krstčić-Furić i Ana Tomić, koji odabirom posve crnih stranica čitatelju kao da sugeriraju ulazak u tamu ranije spomenute platonovske pećine, u kojoj iz sveopćeg mraka kroz kolorističnost fotografija izviruje šokantan, fantazmagoričan, ali istodobno i šaren i duhovit svijet Davora Dundare. Posve prigodno, svjesno izokrenutoj umjetničkoj perspektivi odgovara i pozicioniranje naslova monografije na zadnjoj stranici omota knjige.

Monografije koje se bave beskompromisnim umjetnicima čije se stvaralaštvo nerijetko smatra ekstremnim nisu česta pojava u našem izdavaštvu. Štoviše, radikalna umjetnost koja briše granice fikcije i stvarnosti te nas šokira svojom brutalnošću, pokazuje nam to povijest umjetničkog performansa, biva posebno izložena riziku da ju se, iz različitih razloga, potiskuje na margine umjetnosti, pa čak i diskreditira u ocjeni njezine umjetničke vrijednosti. Stoga je svako ovakvo izdanje, posebno ako uspijeva jasno artikulirati razloge i smisao *nakaznog* u umjetnosti, kao što je to pošlo za rukom urednicama ove monografije, osobito vrijedan doprinos tumačenju i afirmiranju onog što se, često neispravno, tumači kao umjetnički *rub*.

Ljubica ANĐELKOVIĆ DŽAMBIĆ